

**РОЗБУДОВА ДЕРЖАВИ І ПРАВА:
ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА КОНСТИТУЦІЙНОЇ ПРАКТИКИ**

КЕМЕНЯШ Р. Ю.,
асистент кафедри міжнародного
та європейського права
юридичного факультету
(Хмельницький університет управління та права),
аспірант кафедри конституційного права та порівняльного
правознавства юридичного факультету
(Держаний вищий навчальний заклад
«Ужгородський національний університет»)

УДК 342.417

**КОНСТИТУЦІЙНЕ ФІКСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СФЕРИ,
ЕКОНОМІЧНА КОНСТИТУЦІЯ ЧИ КОНСТИТУЦІЙНА ЕКОНОМІКА
ЯК СФЕРА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Співзвучність понять – конституційна економіка, економічна конституція, чи загальна правова природа конституційного фіксування економічної сфери – вказує на проблему розуміння цих термінів, які є необхідними елементами для становлення правової, демократичної держави.

Ключові слова: економічна конституція, конституційна економіка, конституційне фіксування, економічна сфера.

Созвучие понятий – конституционная экономика, экономическая конституция или общая правовая природа конституционного фиксирования экономической сферы – указывает на проблему понимания данных терминов, которые являются необходимыми элементами для становления правового, демократического государства.

Ключевые слова: экономическая конституция, конституционная экономика, конституционное фиксирование, экономическая сфера.

Harmony concepts as constitutional economics and the economic constitution, general legal or constitutional nature fixing the economic sphere – indicates problems understanding these terms, which are essential elements for the establishment of legal, democratic state.

Key words: economic constitution, constitutional economics, constitutional recording, economic sphere.

Вступ. Сьогодні вказує на недостатню економічну силу та політичну правду суспільства. Держава зі стабільною економікою, яка покращувала б рівень життя громадян, – ось по-справжньому дієвий стан для становлення правової й демократичної держави. Економічні реалії права за правильного фіксування в законодавстві та дотримання їх у житті надають можливість у реабілітаційному процесі на краще. Запорука стабільності впливає з двох джерел: економічного й політичного. А основною точкою фіксування їх залишається право. Конституційне право як фундаментальна галузь національного права дає змогу всебічного поєднання з економікою, політикою та правом.

Постановка завдання. Для покращення рівня життя в суспільстві, налагодження економічної стабільності, наділення права економічними реаліями нам потрібно проаналізувати такі поняття, як «конституційне фіксування економічної сфери», «конституційна економіка», «економічна конституція». Розуміння цих термінів допоможе наблизитись до планування ефективного вирішення економічних і юридичних проблем. У зв'язку з постійною односторонністю вирішення питань серед учених однієї та іншої науки, саме становлення конституційної економіки й інших споріднених наук дасть змогу всебічно підняти рівень життя суспільства не лише на теоретичному рівні, а й на економічному.

Розробленість цієї теми є досить незначною, особливо в контексті нашого національного права у сфері все тієї ж національної економіки. Першовідкривачем можна вважати Джеймса Б'юкенена, значного розвитку конституційна економіка зазнала за часів Стефана Фойгта, Людвіга ван ден Хауве, Гадіса Абдуллайовича Гаджієва. Перечисленні науковці належать до західних учених, лише Г.А. Гаджієв є російським експертом у конституційній економіці. Територіальне розташування цих учених робить неможливим покладання на їхні праці. Адже принцип історизму, культури, розвитку вирізняє їхні країни як в економічному стані, так і в правовому полі.

Результати дослідження. Характерною основою конституційної економіки має бути її законодавче закріплення. У статті ми більш детально розглянемо законодавчий розріз, як саме закріплюється ця галузь, які покращення можна вжити та в яких джерелах.

Конституційна економіка являє собою систему нормативно-правових актів, які містять конституційні норми та принципи, що базуються на економічній спрямованості. Внутрішній юридичний зміст конституційної економіки закріплюється в конституціях, законах, рішеннях, деклараціях, пактах тощо. Тракується в цих джерелах, дублюючи й не заперечуючи, попереднє закріплення цього юридичного змісту.

Отже, можна вивести в літературі таке поняття, як «конституційне фіксування економічної сфери». Для уточнення, цей термін є правовим явищем, яке закріплюється в конституції або інших похідних нормативно-правових актах, має, окрім правового характеру, ще й економічний. Для ефективного застосування на практиці оцінює повну картину сьогодення. Окрім Конституції України, такими дієвими нормативно-правовими актами можна вважати Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 15.07.2015 р. № 1166-VII; потрібно не забувати і про Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 02.12.2012 р. № 1602-14; також потрібно пам'ятати і про Постанову Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» від 26.04.2003 р. № 621; реальні приклади поняття «конституційна фіксація економічної сфери».

Основним джерелом закріплення конституційної економіки в Україні є Конституція України, яка має найвищу юридичну силу, а решта нормативно-правових актів приймаються на її основі.

Конституція як Основний Закон регулює як внутрішню, так і зовнішню політику держави й суспільства, окреслює загальні риси та характеризує основоположні поняття. Такі поняття, як «податкова система», «бюджет», «банківська система» тощо, закріплені передусім у Конституції України, а деталізують своє існування в правовій сфері через нормативно-правові акти. Економічна сфера проходить через усю Конституцію України та змушує функціонувати із реальним розвитком подій.

Конституція як Основний Закон регулює найважливіші сфери життя суспільства, діяльності держави та повноваження державних органів. Питання економічної сфери належить до суспільного життя громадян. Особливістю є неможливість відмовитися від цієї сфери, із якою кожний стикається за своє життя не раз. Щодня ми постаємо перед вибором – мати стосунок із правовою та політичною площинами. Прикладом може послугувати звернення до суду, участь у виборах або ж ігнорування цього, тоді як питання життя завжди має економічне забарвлення. Адже елементарні питання харчування, купівлі одягу є необхідними для існування особи.

Для цього вона або стає найманим працівником, або займається власною підприємницькою чи творчою діяльністю. Кожна людина володіє коштами та іншим майном. Кожен споживає товари й послуги, що надаються за плату іншими особами. Здійснюючи будь-яку з цих дій, таких звичних і буденних, ми тим самим реалізуємо наші конституційні права: право на свободу економічної діяльності, право на працю та її оплату, право на вільне використання своїх здібностей і майна. Отже, усі ми залучені в економічну діяльність, хочемо ми цього чи ні.

Ступінь свободи економічної діяльності, встановлена в державі, – це ступінь свободи всіх її громадян і кожного з них зокрема. Вона визначає обличчя суспільства й держави. Саме тому конституції всіх без винятку країн звертаються до питань економіки.

Конституція може сприяти економічному розвитку, створюючи сприятливі умови для розвитку торгівлі та промисловості. Але точно так само вона може й стримувати економічне зростання, якщо встановлені в ній правила не відповідають потребам часу.

Взаємозв'язок між юридичними нормами конституції й економічним зростанням держави можна простежити на прикладі багатьох країн. При цьому варто особливо підкреслити, що конституції можуть не тільки сприяти економічному розвитку, а й стримувати його, зберігаючи в недоторканності віджилі або недієві соціально-економічні форми та відносини.

Новий етап в економічному розвитку настав на зламі ХІХ–ХХ століть. Наростання кризових явищ, зумовлених нерівномірним розвитком продуктивних сил, процеси монополізації створили реальну загрозу для ринкової економіки. У цих умовах виникла потреба в підтримці конкуренції, обмеженні права власності, посиленні регульовальної ролі держави, яка все активніше стала брати участь не тільки в регулюванні ринкових відносин, а й в організації виробництва. Особливу роль у посиленні економічного впливу держави відіграла відмова від золотого стандарту. У результаті держава придбала найпотужніший важіль впливу на економічну та соціальну сфери життя. Усі ці процеси не могли не позначитися на конституційному розвитку багатьох країн. При цьому, зауважмо, нерідко конституції випереджали рівень економічного розвитку, тим самим прокладаючи дорогу для структурної перебудови й подальшого зростання економіки.

Реальним фактором регулювання питання рівня демократичності і становлення правової держави має бути чітка політична стратегія. Такою стратегією є дії держави для реалізації на практиці. Конституційні засади в економічній сфері вирішують питання демократизації та становлення правової держави.

Важливу роль у розробці конституційної економіки в Російській Федерації відіграв суддя Конституційного Суду, доктор юридичних наук, професор Г.А. Гаджиев, який вважає, що конституційна економіка являє собою міжгалузеві знання про те, якою мірою конституційні норми і принципи впливають на прийняття політичними органами держави важливих економічних рішень, що набувають форми нормативних актів [1, с. 70].

Саме він пов'язує «конституційну економіку» та «економічну конституцію», останнє можна іменувати сукупністю закріплених у Конституції принципів, норм, понять, пов'язаних між собою складними логіко-правовими зв'язками й у силу цього складовими певної єдності [2, с. 59–60].

Таке поняття, як «економічна конституція», має розглядатися як інструмент становлення правової та демократичної держави. Саме фактор «народовладдя» має змусити вирішувати економічні проблеми відповідно до закону. Але заміна одного терміна іншим є не досить удаюю. «Економічну конституцію» можна вважати механізмом, котрий саме фіксує наявність чітко визначених економічних вимог у тексті Основного Закону. Що ж до «конституційної економіки», то вона є загальною масою взаємодії в цьому зіставленні, виражає відображення відповідності наявної економічної реальності до конституційних положень.

У ст. 17 Конституції України зазначено: «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу».

Висновки. Таке трифазне закріплення конституційного права та економіки надає можливість аналізу й практичного застосування цього поєднання. Наша головна мета – становлення правової, демократичної держави. Поєднання економіки з правом дає змогу всебічному розгляду проблеми та вирішення її. Конституційне фіксування економічної сфери, конституційна економіка та економічна конституція дають повний спектр розуміння.

Список використаних джерел:

1. Гаджиев Г.А. Этические основы философско-правовой категории «общее благо» в контексте конституционной экономики / Г.А. Гаджиев // Философия права в начале XXI столетия через призму конституционализма и конституционной экономики / сост. П.Д. Баренбойм и А.В. Захаров. – М. : Летний сад, 2010.
2. Гаджиев Г.А. Конституционные принципы рыночной экономики: (Развитие основ гражданского права в решениях Конституционного Суда Российской Федерации) / Г.А. Гаджиев. – М. : Юрист, 2002.
3. Кейнс Дж.М. Избранные произведения / Дж.М. Кейнс ; пер. с англ. ; предисл., коммент., сост. А.Г. Худокормов. – М. : Экономика, 1993.
4. Формирование новой модели правового обучения экономистов / [В.И. Видяпин, Т.П. Данько, В.П. Серегин] // Законодательство и экономика. – 2004. – № 6.
5. Ясин Е.Г. Российская экономика. Истоки и панорама рыночных реформ : [курс лекций] / Е.Г. Ясин. – М. ; ГУ ВШЭ, 2002.

